

'Gezichten van armoede' gezocht

Vrijwilligers en beroepskrachten in caritas en diaconie willen graag hun naasten in nood van dienst zijn. De werkers van de DKCI horen van hen vaak de dringende vraag: "Waar vinden we de armen in onze omgeving?" Het is een herkenbare vraag in een welvarend land waarin iedereen genoeg lijkt te hebben, terwijl we in de pers geluiden horen dat de groep armen groeit. De vraag is ook herkenbaar in een kleiner wordende Kerk, waar de kloof met de armen steeds groter lijkt te worden. Er klinkt oprechte bezorgdheid in door: als betrokken katholieken zijn we er voor de armen en als zij in nood zijn, willen we hen vinden.

In 2017 besteden de diaconale werkers en werksters van de DKCI in een serie in *Op Tocht* aandacht aan 'gezichten van armoede' in Nederland. Ook wij kunnen geen wegwijzer geven waardoor er een rechte of kronkelige weg naar arme mensen in Nederland leidt. Wel zullen we schetsen geven van groepen en personen, om zo armoede voor het voetlicht te brengen en zo hopelijk een bijdrage te leveren aan het plaatselijke werk van caritas en diaconie. Deze bijdrage vormt een inleiding op de serie.

Stigma

Wie arm is, is in Nederland niet goed zichtbaar. Als er al afbeeldingen gepubliceerd worden van armoede in Nederland, dan zijn het vaak foto's van slecht verzorgde bebaarde mannen die in afvalbakken eten zoeken. Aan andere mensen, die in televisieprogramma's over financiële schulden, de Voedselbank of cadeau-acties voor kinderen rond Sinterklaas en Kerst hun verhaal vertellen, kun je in het algemeen niet zien dat ze arm zijn. Ze zien eruit zoals de gemiddelde Nederlander. Als we gezichten van armoede willen kunnen herkennen, dan moeten we dus niet op onze ogen afgaan. Dat zeggen de armen ook zelf: "Aan mij zullen ze niet zien dat ik arm ben."

Daarnaast zullen in Nederland maar weinig mensen publiekelijk naar voren brengen dat ze arm zijn. Er rust een taboe op armoede en mensen schamen zich vaak. Dat komt deels omdat in het – rijke – Westen armoede toch beschouwd wordt als 'je eigen schuld': als je je best maar doet, hoef je niet arm te zijn. Van opgebouwde schulden wordt vaak gesuggereerd dat die voortkomen uit een onverantwoord uitgavenpatroon, terwijl de inkomens

en uitkeringen te laag bleken te zijn. Daarnaast wordt vaak onverantwoord leefgedrag aangevoerd als oorzaak van armoede: als jongeren nu eens niet zoveel drinken of niet zo jong kinderen krijgen, dan waren ze ook niet arm. Als je beschuldigd wordt van afwijkend gedrag, dan kom je niet gauw naar buiten met je armoedeverhaal.

In de sociaal-wetenschappelijke literatuur heet dat 'framing' of 'stigma'. 'Framen' is het publiekelijk creëren van 'een raam waardoor we kijken' waarin bepaalde aspecten worden belicht en andere niet. Een stigma is een teken waarmee een persoon zich onderscheidt.¹ In de traditie van de R.-K. Kerk kennen wij de stigmata, vanwege de lijdenstekenen van Christus, die ook heiligen zoals de H. Franciscus van Assisi ontvingen. Bij Franciscus van Assisi zijn de stigmata positieve tekens van uitzonderlijkheid, want op Christus gelijkend. Als de armen, of andere

'We moeten onze oren en ogen open houden in onze omgeving'

groepen, maatschappelijk een stigma krijgen, wordt het negatief bedoeld. Hen worden bepaalde kenmerken toegedicht, zij worden van persoonlijke geschiedenissen ontdaan en sociaal geïsoleerd. "We willen mensen niet in hokjes plaatsen," zeggen caritasvrijwilligers dan.

Vanuit de bronnen van ons geloof leren we dat we klaar zullen staan voor onze naasten, omdat hij en zij zijn zoals wij. Wij allen zijn kinderen van God. In de veelvuldig aangehaalde parabel van de barmhartige Samaritaan leren we dat we er zijn voor iedereen die ons nodig heeft. Hij/zij is mijn naaste. De beweging van Sant'Egidio noemt deze naasten vrienden. We zijn vrienden van elkaar, daarmee de gelijkwaardigheid nog sterker benadrukkend. Als dit het geloof is waar vanuit we dienstbaar willen zijn aan de armen, dan past er geen stigma, geen frame, geen beeld, geen groepsbeschrijving, dan staan we open voor iedereen die hulp nodig heeft. Wie arm is zit naast je in de bus, is je schoonmoeder, de familie van het schoolvriendinnetje van je dochter, is de parochiaan achterin de kerk, of voorin, is de gepensioneerde vrijwilliger, de psychisch zieke vriendin elders in het land. Je bent het zelf.

Wie?

De vraag: "Waar vinden we de armen?" vraagt dus om een zekere openheid, vrijheid van kijken en om creativiteit. We moeten onze oren en ogen open houden in onze omgeving, en misschien wel bij sommige groepen in het bijzonder.²

In de serie willen we ons afvragen wat het verhaal is van de vluchteling, die we zo graag aanduiden met het stigma 'gelukzoeker'. Waar komt een vluchteling vandaan, die in Nederland probeert een nieuw thuis te vinden? Wat is de situatie die hem of haar laat vertrekken? Is het oorlog, is het een ecologische crisis? En welk geluk vindt hij dan hier? Wie wil haar ondersteunen in haar carrière? Waar liggen de noden en waar komen wij haar tegen? Hoe is dat, om langdurig van een uitkering te leven, van alleen een bijstandsuitkering, alleen een AOW, alleen een kleine WIA of Wajong-uitkering? Hoe lukt dat? Waar vinden mensen hun kracht als er geen ander perspectief dan armoede lijkt te zijn? Wat is er gebeurd in de psychiatrie in Nederland? Wie is je buurvrouw of buurman geworden, die soms verward is en overlast aan anderen bezorgt? De jonge man of vrouw die graag onafhankelijk is, een eigen bedrijf begint als zzp'er, hoeveel financiële ruimte is er om de vaste lasten te betalen? Op het platteland ontmoeten we boeren, buitenmensen, die graag zelfstandig willen zijn. Hoe zwaar rusten de schulden op het bedrijf? Is er wel inkomen dit jaar, nu de melk- of vleesprijzen inzakken? Is er nog reserve waaruit geput kan worden? En hoe kwam die dakloze op straat terecht: ging daar een vechtscheiding aan vooraf die we nu in de eigen omgeving van anderen meemaken? Wat is zijn geschiedenis?

En toch

De vluchtelingen, de boeren, de zzp'ers, de werkloze jongeren, migrantengroepen, onder hen bevinden zich mogelijk armen, maar armen zijn als groep niet herkenbaar. Ze kennen geen etiket, geen hokje, geen stigma, je kunt hen niet herkennen aan het uiterlijk. We willen leren hen als mens te herkennen, een mens zoals jij, zoals u, zoals wij. Om armen nabij te zijn, willen we wel oog hebben voor maatschappelijke problematieken, op die wijze kunnen we hen tegenkomen in de eigen omgeving. De praktijk van caritas is een praktijk van ontmoetingen tussen mensen. Mensen die geluk hebben en die pech hebben. Die fouten maken

en proberen van die fouten te leren. In caritas en diaconie ontmoeten mensen elkaar die verdriet hebben en daar soms niet goed uitkomen. Mensen die getekend zijn door het leven en soms lijden onder die tekens. Dikke en dunne mensen ontmoeten elkaar, zwarte en witte mensen, hongerige mensen, dronken mensen, lieve mensen, echte mensen. Het is een afspiegeling van Gods schepping. In hen ontdekken we het gezicht van Christus.

door Trees Versteegen
Teamleider DKCI

Noten

- ¹ R. Walker, *The Shame of Poverty*, Oxford 2014.
- ² Zie ook: www.knooppuntkerkenenarmoede.nl voor het uitgebreide armoederapport dat de gezamenlijke kerken in 2016 uitbrachten.

Afbeelding

Lorenzo Monaco (ca. 1370–1425), Sint Franciscus van Assisi ontvangt de stigmata, collectie Rijksmuseum Amsterdam.